

the young are not protected, neither parents nor relatives or friends. A younger brother could even throw in a bride mud, crap, rubbish. Young was quickly gather belongings and flee to a nearby village, another town, or even in another province. And on her father's life will be hanging stamp – badly brought up their child. In the second case, where in-law came into the barn and saw a red sheet, it is with great joy hung it to view the whole village. Young while dressed in her head a transparent kerchief (symbol of virginity and girl) and mother in law, acquired before the wedding a special gift for daughter in law – white as milk shawl (symbol of a married woman) began with a young wedding game. It came from the backside of the bride trying to remove transparent matter, and rejected young head. Then his mother came from the other side and the young rejected his head the other way. The third time in-law head kissed the bride, and she no longer resisted, and his mother took off the veil and put her on his arm, or on a chair. After you have taken a white handkerchief and put on the head of the youth. And for the first time hand bury handkerchief on the floor, have caught a second time and this scarf worn on the head of the bride. Demoiselle again bury scarf. Mother caught the handkerchief again, then kissed the bride and head dressed scarf behind. This wedding game ended. Young no longer trochanter head and from that moment it was impossible to call a word – "bride", but only "married " or "wife". This young white scarf was going to be different from the unmarried girls. A hundred or two hundred years ago the young without the headscarf could not even go outside. In modern times, this ceremony takes place on the first day of the wedding and is characteristic for both the city and the village [11].

Keywords: wedding, post wedding cycle, traditional ceremonies, rites modern, young.

УДК 168.522

Овчарук Ольга Володимирівна
кандидат педагогічних наук, доцент

ІДЕАЛ У ПРОСТОРІ КУЛЬТУРИ: КАТЕГОРІАЛЬНИЙ СТАТУС ПОНЯТТЯ

У статті з позицій категоріального аналізу категорії ідеалу та на основі узагальнення наукового досвіду його осмислення у контексті таких наук про культуру, як філософія, філософія культури, мистецтвознавство, теоретично обґрунтовано доцільність включення концепту "ідеал" у категоріальний апарат культурології.

Ключові слова: ідеал, категорії, цінності, ціннісно-смысловий зміст, картина світу, культурологічне знання, філософія, філософія культури, мистецтвознавство.

Формування нових напрямів гуманітарних знань, у тому числі культурології потребує вироблення як конкретно-наукової методології, яка виступала б у ролі ефективного інструментарію осмислення культурних явищ та смислів, так і розробки відповідного категоріального апарату з метою відображення сутнісних властивостей культури, на основі яких здійснюється систематизація культурних феноменів. "У методології культурології важливе місце належить категоріям як найбільш фундаментальним та субстанціальним поняттям про культурні закономірності, явища, процеси і зв'язки, сутнісні властивості культури, на основі яких здійснюється систематизація досліджуваних культурних феноменів та розробляються методології їх пізнання" [11, 182].

Втім, у культурологічних науках до нинішнього часу лишається проблемою систематизація цілісної системи категоріального апарату. Традиційно його формування здійснювалося шляхом запозичення категорій та понять із філософії, політології, соціології, психології лінгвістики й інших галузей знань, а також пристосування їх відповідно до потреб культурології, деякі категорії не мають прямих аналогів в інших науках і потребують самостійної розробки та обґрунтування, інші – з огляду на оновлення дослідницького інструментарію, можуть бути переосмислені з позицій сучасного світоглядного контексту значень та смислів класичних категорій та понять, залучених з інших сфер гуманітаристики. Постановка питання про необхідність рішення подібних завдань зумовлена усім процесом розвитку культурологічного знання, у якому виробляються специфічні методи аналізу культури та створюються відповідні пізнавальні моделі.

В ситуації з ідеалом ми постаємо перед необхідністю осмислення цього культурного феномена у вимірах сучасної культурологічної парадигми, створення якої можливо за умов урахування кращих надбань вітчизняної та зарубіжної філософської рефлексії минулого. Необхідність звернення до концепту ідеалу має ще один сучасний аспект – коли певні підвалини людської життєдіяльності вичерпують себе, загострюється інтерес до питань про сенс і цілі діяльності, її світоглядні орієнтири та перспективи. Власне, йдеться про переосмислення людського буття в динаміці соціального часу. І це, в свою чергу, передбачає аналіз проєктивних детермінант – ідеалу, мрії, надії сподівань, завдяки яким здійснюється світоглядне ставлення до прийдешнього, розгортається своєрідне "віяло" смисложиттєвих орієнтацій, визначення перспектив [6, 5].

Незважаючи на те що, у сучасній науковій літературі напрацьований значний масив досліджень, присвячених осмисленню ідеалу як філософсько-естетичної (Г. Гадамер, Е. Касирер, Г. Коген, Г. Шпет, Ю. Борєв, О. Воєводін, Л. Левчук, В. Личковах, Н. Вернигора, В. Панченко, Л. Столович,

В. Хмара, О. Ухов, Є. Яковлев та ін.), етичної (М. Бровко, Ю. Афанасьєв, В. Бітаєв, О. Оніщенко, С. Уланова, А. Федь, І. Федь та ін.), педагогічної (Г. Ващенко, О. Вишневський, В. Кремень, О. Коновець, Н. Калита, Н. Опанасенко, В. Сухомлинський, О. Скринська), суспільно-політичної (Б. Барков, Г. Дашутін, О. Корнієнко, В. Лекторський, В. Макаренко, Н. Мудрагей, О. Новиков та ін.) категорії, як концепт культурологічної науки ідеал не розглядався.

Отже, мета статті – з позицій категоріального аналізу теоретично обґрунтувати доцільність включення концепту "ідеал" у категоріальний апарат культурології.

Аналізуючи ідеал, будемо виходити із концептуальної вихідної ідеї про те, що філософія як теоретична основа закономірностей існування людини та природи є методологічною по відношенню до усіх видів знань, а філософська методологія є вищим рівнем наукового узагальнення, який визначає стратегію, практичний та світоглядний рівень реалізації процесу пізнання. З огляду на це, методологічним підходом у дослідженні концепту ідеалу обираємо саме категоріальний спосіб досягнення культури, що виступає як механізм культурологічного дослідження. Запропонований підхід, у свою чергу, передбачає аналіз концепту ідеалу як категорії філософії та категорії культури з позицій історизму.

Проблема категорій зайняла значне місце у більшості філософських систем минулого. Так, всезагальна категоризація одиничних речей класично представлена у вченні Аристотеля про категорії, корні якого знаходяться у мові – граничній оболонці матеріальної культури. Усвідомлюючи ці корні, мислитель виділив новий тип категорій, не існуючих у розвинутому вигляді у мові як такі. Для Аристотеля проблема категорій виступила як проблема співвідношення змісту висловлювань про деяке суще із самим цим сущим. Виходячи з цього, у висловлюваннях пов'язуються поняття, що виражають загальне у предметах, і тільки за їх допомогою ми розуміємо один одного, коли говоримо про одиничні предмети. При цьому активність людини у процесі пізнання, завдяки якій загальні поняття ("роди" та "види") співвідносяться із одиничними предметами, мислитель розглядав як чисто духовну.

У Новий час вчення про категорії розвивали представники німецької класичної філософії. Для Канта категорії виступають як всезагальні форми, у яких відбувається осмислення усього сущого, априорні форми розуму, спосіб узагальнення набутого досвіду. У працях Гегеля теорія категорій була розроблена у трьох планах – чисто логічному – у "Науці логіці" [4], в історичному – в "Лекціях по філософії історії" [3], в контексті усїєї духовної культури – у "Феноменології духу" [5], яка стала першою значною спробою побудувати "науку про досвід свідомості" на широкій соціально-історичній основі, що включає у себе ряд форм індивідуальної та суспільної свідомості, розглянутих у процесі їх генезису та розвитку. Вузловими пунктами такого розвитку виступали категорії, що дає можливість говорити про "Феноменологію духу" як про історію категорій. У ній Гегель намагався показати походження та розвиток категорій для того, щоб надалі дослідити їх зміст та зв'язки (форми) у логіці.

Під категоріями Гегель розумів способи покладання абсолютним духом свого предмету, всезагальні форми його саморозвитку та самовизначення. Для мислителя категорії у своєму русі здійснюють себе тільки як духовні форми будь-якого предметного змісту. Взаємозв'язок категорій у кінцевому рахунку завдає тон та ритм історії, що перетворюється у їх втілення.

Втім, як би не були різноманітні підходи до тлумачення категорій, їм іманентні деякі загальні риси. По-перше, категорії трактувалися переважно у плані пізнання, що розглядалося як загальна основа становлення та функціонування категорій, які розумілися як логічні категорії, форми пізнання про буття (Аристотель), форми синтезу чуттєвих даних (Кант), форми наочності (Шеллінг), логічні форми мислення (Гегель). По-друге, дослідження обмежувалося аналізом філософських категорій – тих форм пізнання, які здобули певну самостійність у філософії як формі суспільної свідомості. Втретє, роль філософських категорій зводилася до їх функції у пізнавальній діяльності та розповсюджувалася на осмислення самого пізнання, мистецтва, релігії, міфології, отже, в цілому на досягнення різноманітних форм духовної культури.

Співвідношення цих сторін філософування змінювалося в ході історії – в одних вченнях явно домінувала гносеологічно-онтологічна орієнтація (Р. Декарт), в інших переважала орієнтація ідеолого-аксіологічна (С. Киркегор), у третіх – проєктивна (соціалісти-утопісти), підчас філософія зближувалася з міфологією (неотомісти), підчас з мистецтвом (екзистенціалісти).

У руслі марксистської традиції здійснювалися наукові розробки категоріального каркасу філософії в цілому та ідеалу, зокрема, вітчизняними вченими 60-80-х рр. XX ст. (П. В. Копнін, В. І. Шинкарук, М. О. Булатов, В. Є. Давидович, В. П. Іванов, В. А. Лекторський, Є. І. Андрос, Е. В. Ільєнков, Д. С. Черкашин, О. І. Яценко та ін.), у працях яких проблема ідеалу розв'язувалася у контексті пізнання свідомості людини та філософсько-світоглядної рефлексії. При цьому категоріями визначалися такі логічні форми освоєння дійсності, які виражають граничні основи взаємовідношення людини із світом та віддзеркалюють атрибутивні властивості об'єктів [13, 116].

Проблема визначення категоріальних структур культури як "світоглядних універсалій" розв'язувалася радянськими вченими у руслі досліджень феномену людського світогляду. У цьому зв'язку категорії цілі, цінності, ідеалу, свободи, волі, надії, віри та ін. віднесено до екзистенційного категоріального ряду, "адже поняття цілі, ідеалу, свободи, надії говорять про найважливіші сторони як людської сутності, так і всього людського існування" [13, 18]. Крім того, було доведено, що такі вузлові категорії світогляду як людина і світ, буття і небуття, простір і час, життя і смерть, свобода і необхід-

ність та ін., які традиційно вважалися філософськими, наявні в людській свідомості, у своїй першопочатковості є категоріями не філософії, а культури [13, 6]. Це дало можливість сформулювати суттєву залежність між категоріями та культурою, в основі якої культура постає як узагальнення дійсності, а категорії як форми узагальнення. Як наслідок, категорії виступають як форми культури. "Це означає, що категорії – це не тільки ідеальне подвоєння того чи іншого предметного змісту, але і форми або загальні схеми матеріальної і духовної діяльності, без яких опанування природою та всією об'єктивною дійсністю неможливо" [10, 231]. Отже, зв'язок категорій і культури постає не просто в тому, що існує культура, а над нею надбудовуються ті чи інші категорії, їх зв'язок є більш органічним: категорії – це внутрішні форми культурно-історичного процесу.

У методології культурології важливе місце належить категоріям як найбільш фундаментальним та субстанціальним поняттям про культурні закономірності, явища, процеси і зв'язки, сутнісні властивості культури, на основі яких здійснюється систематизація досліджуваних культурних феноменів та розробляються методології їх пізнання [11, 182]. Відомий російський культуролог А. Я. Флієр підкреслює, що представники різних напрямів і шкіл у дослідженні культури використовують і розробляють спеціалізовані комплекси категорій, що найбільше відповідають їх дослідницьким інтересам. Втім, є багато інших культурологічних шкіл і підходів із своїми специфічними категоріями, а на практиці відбувається постійний обмін окремими категоріями між різними методологічними напрямами вивчення культури, що призводить до формування більш-менш стійкого ядра категоріального апарату, що використовується культурологічними науками в цілому [11, 183].

Виходячи з актуальності сучасних методологічних пошуків культурології як міждисциплінарної галузі знань, універсальним предметом пізнання якої є культура, розв'язання проблеми теоретичного статусу категорії ідеалу в межах культурології передбачає звернення до наукового досвіду осмислення зазначеної категорії у просторі таких наук про культуру, як філософія культури та мистецтвознавство.

Так, плідний підхід до розуміння категорій, їх ролі у дослідженні культури різних епох запропоновано видатним радянським вченим А. Я. Гуревичем у праці "Категорії середньовічної культури" [7]. Виходячи з того, що категорії культури – це далеко ще не сама культура, втім, на думку вченого, вони утворюють деяку сітку координат, що накладається на живу, пульсуючу та постійно змінювану дійсність. Втім, саме виявлення універсальних категорій культури, без яких вона неможлива, якими вона пронизана в усіх своїх творіннях, стає тим методологічним підґрунтям, на якому відбувається осмислення будь-якої культурно-історичної реальності.

Виділення визначальних та універсальних категорій сприйняття дійсності, як людської час, простір, причина, доля, число, відношення часткового до цілого, а також категорій людської свідомості – цінність, ідеал тощо сприяє зміщенню акцентів категоріальної проблематики у бік насичення її елементами пізнання духовного життя людини. Крім того, саме ці категорії культури утворюють її основний семантичний "інвентар" та дозволяють виявити певну "модель світу", за допомогою якої людина сприймає дійсність та будує образ світу, існуючий у її свідомості. "Ці основні поняття нібито передують ідеям та світогляду, що формується у членів суспільства чи його груп, і тому наскільки б не різнилися ідеологія чи переконання цих індивідів і груп, в основі їх можна знайти універсальні, обов'язкові для всього суспільства поняття та уявлення, без яких неможлива побудова ніяких ідей, теорій, філософських, естетичних або релігійних концепцій і систем" [7, 257].

С. Л. Рубінштейн у праці "Людина і світ" [12] пропонує свій підхід до категорій культури, що враховує залежність визначення їх системи від введення людини в коло буття. Автор відзначає, що з появою в ряду градацій форм буття такої специфічної форми як культурно-історичне буття, "необхідна видозміна категорій, визначень буття з урахуванням буття людини" [12, 129]. Категорії в їх традиційному розумінні як засобів та знарядь мислення мають виступати у якості наповнених конкретно-історичним онтологічним змістом, тобто мають бути узяті в їх "буттєвому" значенні для людини. Примітно, що в категоріальній сукупності С. Л. Рубінштейн виділяє категорії, що характеризують неорганічну природу, органічне життя та спосіб існування людини. Таким чином, на його думку, можливо розкриття діалектики мислення і буття, яка полягає у тому, що "проникнення пізнання у буття має бути досягнуто і як проникнення буття у пізнання" [12, 135].

Концепція автора підняла важливі проблеми, урахування яких стає важливим та необхідним для розгляду культури як особливого людського "світу", що складає вихідний пункт визначення буття та передумову пізнання, що детермінує їх змістовну насиченість з точки зору умов адекватної самореалізації творчої сутності людини. І в цьому процесі саме цінності та ідеали виступають як смислові концепти культури, що визначають її гуманістичний зміст та міру наповненості людськими значеннями та смислом. "Цінності та ідеали безпосередньо пов'язані з культурою, втілюючись у її продуктах. Продукти культури представляються як "резервуари", в якій людина протягом історії відкладає, зберігаючи, все найкраще" [12, 138].

У праці відомого російського вченого В. П. Бранського "Мистецтво і філософія. Роль філософії у формуванні та сприйнятті художнього твору на прикладі живопису" [1] запропонована концепція класифікації цінностей, що нерозривно пов'язана із відповідною класифікацією ідеалів. Вченим обґрунтовується думка про те, що поділяючи ідеали на утилітарні (економічні та політичні) та духовні (етичні, естетичні, світоглядні), цінності також, у відповідності із реальною практикою, можна поділити на утилітарні (економічні, політичні) та духовні (етичні, естетичні та світоглядні). З огляду на це процес реалізації

лізації ідеалів призводить до утворення певної сукупності цінностей, яку прийнято називати культурою у широкому розумінні. Оскільки різні ідеали не є незалежними один від одного, а утворюють відповідну систему, то й породжувані ними цінності також утворюють певну систему.

Відповідно значення поняття цінності полягає у тому, що воно дозволяє пов'язати ідеал з культурою. Культура, в строгому розумінні цього терміну, є системою цінностей та навичок по їх виробленню та споживанню, що визначається певним загально визначеним ідеалом. Виходячи з цього, можна зробити висновок, що специфіка культури полягає саме в єдності цінностей та навичок, яка гарантується певним ідеалом. Втім, як слушно зазначає автор, існує значна кількість визначень культури, більшість з яких страждає на однобічність, обмежуючи це поняття сферою або цінностей, або навичок. "Цей розрив діяльності (навички) від її результатів (цінностей) обумовлений відривом поняття культури від поняття ідеалу та спробою будувати теорію культури без теорії ідеалу. Проте, культура без ідеалу – це теж саме, що людина без серця (у прямому та переносному смислі)" [1, 494]. Як показало ХХ століття, доля культури визначається долею ідеалу, що утворює її душу ("прасимвол культури", за висловлюванням О. Шпенглера).

На зв'язок ідеалу, норм та цінностей вказує Б. Л. Губман: "Ціннісна свідомість визначає норми – стереотипи думки й дії, що приймаються в межах тієї чи іншої соціокультурної спільності. Норми регламентують діяльність людей в усіх сферах культури" [11, 523]. Дослідник доводить, що оскільки процес розвитку культури нерозривно пов'язаний із переоцінкою цінностей, то разом із зміною ціннісної шкали, висуненням нових ідеалів соціокультурного плану змінюються і норми. У цьому контексті ідеал трактується як досконалий образ предмету, що проектується суб'єктами комунікації, наділений ціннісними вимірами універсальності та абсолютності. "Володіючи еталонним статусом, ідеал являє проєкцію майбутнього, з позицій якої виноситься вердикт теперішньому та минулому. Висунення різноманітних образів ідеалу, глобальних образів майбутнього – значущий фактор розвитку культури" [11, 523].

Характеризуючи процес проектування суспільних систем людського буття, розглядає ідеал як певний вид проекту, що втілює уявлення про досконалу людину та досконалу організацію життя людства, сучасний вчений М. С. Каган у праці "Філософія культури" [9]. Втім, на думку дослідника, найважливішою відмінністю ідеалу від ціннісно нейтрального проекту, є те, що ідеал постає як носій найвищої цінності, тим самим спрямовуючи людську поведінку у моральній, естетичній, політичній, релігійних сферах й тим самим виконуючи роль критерію оцінки реальності в кожній з цих сфер.

Отже, саме ціннісна природа ідеалу, що задає вектори для подальшого розвитку культури, його націленість на майбутнє та проєктивний характер забезпечують його евристичний категоріальний потенціал у вимірах культурологічного знання із можливістю залучення методів гуманітарного та соціального аналізу. Як культурологічна категорія ідеал може слугувати для виявлення та осмислення тих ціннісно-сміслових аспектів культури, у яких акумулюється соціальний досвід будь-яких людських спільнот.

Виходячи з того, що саме цей сукупний соціальний досвід, який накопичується та передається протягом історії із покоління в покоління у вигляді вироблених норм, правил, традицій, звичаїв, знань, образів, ціннісних установок та орієнтацій, сповнених певними нормативно-регулятивними та знаково-комунікативними аспектами, вивчається культурологією – наукою про ціннісно-детерміновані основи соціальної консолідації людей та способах існування колективного характеру їх життєдіяльності, то вироблені на основі цього досвіду ідеали віддзеркалюють пізнавальне, ціннісне та емоційно-чуттєве відношення до дійсності, що притаманне як окремим індивідам, так і цілим співтовариствам тих чи інших історичних епох. Тим самим можна стверджувати, що культурологія через опредметнені продукти людської культури – письмові документи, художні образи, філософські сентенції чи культурологічні концепції тощо вивчає не тільки ціннісно-сміслові аспекти культури, а й втілені у них найвищі ціннісні вияви людської (індивідуальної та колективної) діяльності – ідеали. Виявлені на тих чи інших "мовах культури", вони транслюються у вигляді різних нормативно-ціннісних установок та соціально значущої інформації у вигляді певних смислів, зміст яких в значній мірі визначається домінуючими у даному суспільстві моральними, етичними, світоглядними та іншими принципами, притаманними певним співтовариствам. З огляду на це саме ідеали виступають як культурні коди епохи, що фіксують та відтворюють картину світу та виявляють причетність індивіда або суспільства до заданого цим кодом культурно-історичного універсуму.

Отже, правомірність виокремлення концепту ідеалу як культурологічного поняття зумовлена тим, що воно інтегрує світоглядний, нормативно-ціннісний та проєктивний аспект сутнісних властивостей культури, у ньому фіксуються аксіологічні, гносеологічні, естетичні особливості розвитку культури, а його модифікації віддзеркалюють динаміку процесів культурних трансформацій на певних історичних етапах. Все це створює передумови для подальшої культурологічної концептуалізації поняття ідеалу в межах теорії та історії культури на основі залучення сучасних методологічних стратегій.

Література

1. Бранский В. П. Искусство и философия. Роль философии в формировании и восприятии художественного произведения на примере истории живописи [Текст] / В. П. Бранский. – Калининград : Янтарный сказ, 1999. – 703 с.
2. Булатов М. А. Логические категории и понятия / М. А. Булатов [отв. ред. С. А. Васильев]. – К. : Наук. думка, 1984. – 233 с.
3. Гегель Г. В. Лекции по философии истории / Г. В. Гегель; пер. А. М. Воден; вступ. статья Ю. В. Перов, К. А. Сергеев. – СПб : Наука, 2000. – 479 с.

4. Гегель Г. В. Наука логики: Ч. 1. : Объективная логика; Ч. 2.: Субъективная логика / Г. В. Гегель; подгот. Д. В. Масленников; ред. Н. А. Никитина. – СПб. : Наука, 1977. – 799 с.
5. Гегель Г. В. Феноменология духу / Г. В. Гегель; пер. П. Тарашчук; ред. пер. Ю. Кушаков. – К. : Вид-во Соломії Павличко "Основи", 2004. – 548 с.
6. Грабовський С. І. ХХ століття та українська людина. Виклики і відповіді [Текст] / С. І. Грабовський . – К. : Стило, 2000. – 226 с.
7. Гуревич А. Я. Категории средневековой культуры / А. Я. Гуревич // Избранные труды : в 4 т.. – М. : Университетская книга, 1999. – Т. 2 : Средневековый мир. – [Б. м.]: [б. и.], 1999.- 560 с.
8. Идеал // Философский словарь / авт.-сост. И. В. Андрущенко, О. А. Вусатюк, С. В. Линецкий, А. В. Шуба. – К. : А. С. К., 2000. – С. 308-310.
9. Каган М. С. Философия культуры / М. С. Каган. – СПб: ТОО ТК "Петрополис", 1996. – 416 с.
10. Категории философии и категории культуры : монография /отв. ред. В. Г. Табачковский, М. А. Булатов. – К. : Наук. думка, 1986. – 342 с.
11. Культурология. ХХ век. Словарь. – СПб.: Университетская книга, 1997. – 640 с.
12. Рубинштейн С. Л. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн // Вопросы философии. – 1969. – №8. – С.129-139.
13. Феномен української культури : методологічні засади осмислення [Текст] : [зб. наук. праць] / [Є. Андрос та ін., відп. ред., авт. передм. В. Шинкарук, Є. Бистрицький] ; НАН України, Ін-т філос. – К.: Фенікс, 1996. – 478 с.

References

1. Branskiy V. P. Iskusstvo i filosofiya. Rol' filosofii v formirovanii i vospriyatii khudozhestvennogo proizvedeniya na primere istorii zhivopisi [Tekst] / V. P. Branskiy. – Kaliningrad : Yantarnyy skaz, 1999. – 703 s.
2. Bulatov M. A. Logicheskie kategorii i ponyatiya / M. A. Bulatov [otv. red. S. A. Vasil'ev].- K. : Nauk. dumka, 1984. – 233 s.
3. Gegel' G. V. Lektsii po filosofii istorii / G. V. Gegel'; per. A. M. Voden; vstup stat'ya Yu. V. Perov, K. A. Sergeev. – SPb : Nauka, 2000. – 479 s.
4. Gegel' G. V. Nauka logiki: Ch. 1. : Ob"ektivnaya logika; Ch. 2.: Sub"ektivnaya logika / G. V. Gegel'; podgot. D. V. Maslennikov; red. N. A. Nikitina. – SPb. : Nauka, 1977. – 799 s.
5. Hehel H. V. Fenomenolohiia dukhu / H. V. Hehel; per. P. Tarashchuk; red. per. Yu. Kushakov. – K. : Vyd-vo Solomii Pavlychko "Osnovy", 2004. – 548 s.
6. Hrabovskiy S. I. XX stolittia ta ukrainska liudyna. Vyklyky i vidpovidi [Tekst] / S. I. Hrabovskiy . – K. : Stylos, 2000. – 226 s.
7. Gurevich A. Ya. Kategorii srednevekovoy kul'tury / A. Ya. Gurevich // Izbrannye trudy : v 4 t.. – M. : Universitetskaya kniga, 1999. – Т. 2 : Srednevekovyy mir. – [B. m.]: [b. i.], 1999.- 560 с.
8. Ideal // Filosofskiy slovar' / avt.-sost. I. V. Andryushchenko, O. A. Vusatyuk, S. V. Linetskiy, A. V. Shuba. – K. : A. S. K., 2000. – S. 308-310.
9. Kagan M. S. Filosofiya kul'tury / M. S. Kagan. – SPb: TOO TK "Petropolis", 1996. – 416 s.
10. Kategorii filosofii i kategorii kul'tury : monografiya /otv. red. V. G. Tabachkovskiy, M. A. Bulatov. – K. : Nauk. dumka, 1986. – 342 s.
11. Kul'turologiya. XX vek. Slovar'. – SPb.: Universitetskaya kniga, 1997. – 640 s.
12. Rubinshteyn S. L. Chelovek i mir / S. L. Rubinshteyn // Voprosy filosofii. – 1969. – №8. – S.129-139.
13. Fenomen ukrainskoi kultury : metodolohichni zasady osmyslennia [Tekst] : [zb. nauk. prats] / [Ye. Andros ta in., vidp. red., avt. peredm. V. Shynkaruk, Ye. Bystrytskyi] ; NAN Ukrainy, In-t filoz. – K.: Feniks, 1996. – 478 s.

Овчарук О. В.

Идеал в пространстве культуры: категориальный статус понятия

В статье с позиций категориального анализа категории идеала и на основе обобщения научного опыта его осмысления в контексте таких наук о культуре, как философия, философия культуры, искусствоведение, теоретически обоснована целесообразность включения концепта "идеал" в категориальный аппарат культурологии.

Ключевые слова: идеал, категории, ценности, ценностно-смысловое содержание, картина мира, культурологическое знание, философия, философия культуры, искусствоведение.

Ovcharuk O.

Ideal as a cultural phenomenon: the categorical status concepts

The article from the analysis of categorical position ideal categories, based on a synthesis of scientific expertise in the context of his understanding of the cultural sciences as philosophy, philosophy of culture, art theory, the expediency of incorporating the concept of "ideal" in the categories of cultural studies.

It is proved that the formation of new areas of human knowledge, including cultural studies needs to develop as a specific scientific methodology that would be served as effective tools for understanding cultural phenomena and meanings, and design appropriate categorical apparatus to reflect the intrinsic properties of the culture on which carried systematization of cultural phenomena.

In the cultural sciences is the problem of systematization of an integrated system of categorical apparatus. Traditionally, its formation was carried out by loan categories and concepts in philosophy, political science, sociology, psychology, linguistics and other disciplines, and adapt them to meet the needs of cultural studies, some categories do not have direct analogues in other sciences and in need of development and self-justification, others – with regard to research updates tools can be reinterpreted from the standpoint of modern ideological context of values and meanings of classic categories and concepts borrowed from other fields of humanities. Calling into question the need for the solution of similar problems caused by the whole process of cultural knowledge, which made specific methods of analysis of culture and establish relevant cognitive model. In an ideal situation, we need to rebels understanding of this cultural phenomenon in modern cultural dimensions paradigm, which may create the conditions taking into account the best achievements of domestic and foreign philosophical reflection of the past.

Despite the fact that in the modern scientific literature accumulated a large amount of research devoted to understanding how the ideal of philosophical and aesthetic (G. Gadamer, E. Kasyre, G. Cohen, G. Shpet, J. Boryev, O. Voevodin, L. Levchuk, V. Lychkovah, N. Vernygora, V. Panchenko, L. Stolovych, V. Khmara, O. Ukhov, E. Yakovlev et al.), ethical (M. Brovko, Y. Afanasyev, V. Bitayev, A. Onishchenko, S. Ulanova, A. Fed, I. Fed et al.), teacher (G. Vashchenko A. Wisniewski, W. Kremen, A. Konovets, N. Kalita, N. Opanasenko, V. Sukhomlinsky, A. Skrynska), sociopolitical (B. Barkov, G. Dashutin, O. Kornienko, V. Lectorsky, V. Makarenko, N. Mudrahey, A. Novikov, etc.). categories as cultural concept of science is not considered ideal.

Methodological approaches to the study of the concept of the ideal articles selected categorical way of understanding culture, serving as a mechanism of cultural studies. The proposed approach is, in turn, provides an analysis of the concept of the ideal as a category of philosophy and culture category from the standpoint of historicism. In this regard, noted that the problem categories occupied an important place in most philosophical systems of the past. Yes, overarching categorization of individual things classically represented in the teaching of Aristotle on the category. In modern times, the doctrine of the categories developed by representatives of German classical philosophy. For Kant's categories serve as a universal form, in which there is understanding of all things, a priori forms of mind, a way of summarizing lessons learned. The writings of Hegel's theory of categories were developed in three plans – purely logical, historically, in the context of the whole of culture.

In keeping with the Marxist tradition of scientific research conducted categorical framework of philosophy in general and the ideal, particularly national scientist's 60-80-ies of XX century.

The methodology of Cultural important place belongs to the categories as the most fundamental and substantial notion of cultural patterns, events, processes and relations, the essential characteristics of the culture, based on which the systematization of cultural phenomena studied and developed the methodology of knowledge. Based on the relevance of contemporary cultural studies methodological search as an interdisciplinary field of knowledge, universal knowledge which is the subject of culture, the problem of the theoretical ideal status category within cultural studies involves an appeal to the scientific understanding of the experience of this category in the space of the cultural sciences as philosophy of culture and art history.

It is shown that a fruitful approach to understanding the categories and their role in the study of cultures of different ages invited prominent Soviet scientist A. Gurevich. S. Rubinstein in the "Man and the World" offers his approach to the categories of culture that takes into account the dependence of the definition of input from people in the circle of life. VP Bran proposed concept classification values that are inextricably linked with the appropriate classification of ideals. In connection ideals, norms and values indicate B. Hubman. Describing the process of designing social systems of the human being, as regards the ideal of a certain type of project that embodies the idea of the perfect man and the perfect organization of human life, the modern scientist M. Kagan.

Based on the analysis in the article argues that it is the nature of the ideal values, specifying vectors for further development of culture and its focus on the future and ensure its projective character heuristic categorical potential dimensions of cultural knowledge with the ability to attract and humanitarian methods of social analysis. As a cultural category may be the ideal for the detection and understanding of the value and meaning of the cultural dimension in which the accumulated social experience any human communities.

Thus, the validity of the concept of separation as an ideal cultural concept due to the fact that it integrates ideological, normative values and projective aspect of the intrinsic properties of the culture, it fixed axiological, epistemological and aesthetic features of the development of culture and its modifications reflect the dynamics of cultural transformations in certain historical stages. This creates conditions for further conceptualization of the notion of cultural ideals within the theory and history of culture through bringing modern methodological strategies.

Keywords: ideal, category, value, value-semantic content, world view, cultural knowledge, philosophy, philosophy of culture, art.

УДК 008:24:34:241.38:340.13:39

Радзівський Віталій Олександрович
кандидат культурології, доцент

ВІКОВІ СУБКУЛЬТУРИ: ДО ПИТАННЯ СИСТЕМАТИЗАЦІЇ

У статті досліджені питання вікових субкультур у культурно-історичному аспекті. Зокрема, автор торкається питань вивчення і систематизації сучасних вікових субкультур, а в їх складі – проблем субкультури дітей, молоді та інших вікових груп.

Ключові слова: культура, субкультура, культурологія, вікова субкультура, стратифікація, історія.

Вікові субкультури є найбільш дослідженими з усіх видів субкультур. Кожна вікова субкультура має свої властивості, особливості, характеристику та специфіку. Це зумовлено різними віковими показниками та обставинами. Дитяча наївність, підліткова питливість, юнацький максималізм, молодіжна романтика, виваженість зрілого часу, мудрість поважного віку...

Найбільш доленосними є періоди становлення людини (дитинство, молодість тощо). Хоча не лише вік, а й позавікові обставини (дії, події тощо) доволі часто формують людину, її ідеали, цінності, стереотипи. Проте ми зосередимось виключно на віковому аспекті.